

Обраћање вишег замјеника високог представника, Питера Бас-Бекера, студентима на Универзитету у Источном Сарајеву

Универзитети, демократска култура и разборит пренос суверенитета

Знам да је непопуларан клише говорити о младим људима као о будућности – али, чињеница је да је то заиста истина. И, такође је истина да ће ваша будућност бити потпуно другачија од прошлости ваших родитеља. Када дипломирате, заузећете мјесто у друштву које се драстично разликује од оног које је постојало прије свега деценију, а разликује се и од друштва какво је било непосредно пред почетак рата.

Пред вама ће бити другачији изазови, и начин на који ћете рјешавати те изазове ће такође бити другачији.

Али, ваша способност да се суочавате са тим изазовима ће, у великој мјери, бити одређена квалитетом образовања и школовања које добијете, и мислим да нико овдје – ни професори ни студенти – не може да оспори чињеницу да постојећи систем образовања у Босни и Херцеговини није савршен и да је неадекватан да би се суочио са новим изазовима.

Реално стање

Проблеми су сасвим јасни. Само у терцијарном сектору образовања имамо неадекватно трошење средстава, превише студената, премало наставног кадра, те хронични недостатак просторија за наставу, опреме, књига и специјализованих средстава; у многим наставним предметима, садржаји и програми нису ревидирани ни ажурирани годинама, нити обухватају најновија међународна истраживања. И, наравно, као што већина вас зна, због чињенице да Босна и Херцеговина још увијек није испоштовала своје међународне обавезе и усвојила Закон о високом образовању, универзитетске дипломе из БиХ нису признате ван граница БиХ, нити су дипломе универзитета ван БиХ признате унутар земље.

У остатку Европе, данас је нормално да студенти слушају и полажу предмете на више универзитета – студенти из моје земље, Холандије, често проводе по семестар или два на универзитетима у Њемачкој, Британији или Француској, на примјер, док студенти из тих земаља долазе на наше универзитете. Међутим, због чињенице да садржаји предмета који се предају у Босни и Херцеговини још увијек нису усклађени са стандардима европских универзитета, студенти из ове земље још увијек немају могућност да дио својих студија завршавају на страним универзитетима.

Опростите ми што сам започео са овим набрајањем недостатака образовног система у БиХ, али не вјерујем да сте ме позвали данас овдје да дајем уљепшан и нереалан приказ изазова са којима се суочавате.

Нова динамика и нови значај

И ја *заиста* вјерујем да ће ствари бити боље, и то убрзо, зато што, након година непотребног одлагања (који је у великој мјери узрокован тиме што политичари нису имали представу о томе, али и тиме што наставно особље и студенти нису протестовали) на сигурном смо путу да направимо заокрет у

реформама које ће универзитетима у Босни и Херцеговини дати нову динамику и нови значај.

У наредне двије седмице Парламент БиХ ће водити дискусију о Нацрту закона о високом образовању који ће, ако се усвоји, помоћи да се ријеше многи од проблема које сам управо навео.

Закон ће универзитетима омогућити да имају прописан независни темељ, кантони у Федерацији, ентитети и држава ће имати одговарајућу улогу у управљању и финансирању, а свеукупна контрола над универзитетима ће бити децентрализована. Циљ је да се осигура да власти не диктирају шта се предаје на универзитетима, а да се истовремено осигура да се универзитети придржавају здравог начела управљања и прихватљивих стандарда академског интегритета.

Нови законски прописи ће замијенити постојећи систем, у којем факултети представљају закон за себе, утврђују степене и студијске групе на начин који није ни транспарентан нити одговоран.

Закон о високом образовању ће и утрти пут признавању академских квалификација стечених у Босни и Херцеговини у остатку Европе, те омогућити студентима да дио својих студија заврше на универзитетима у иностранству.

Закон представља значајан корак на путу да Босна и Херцеговина испуни своје обавезе према Лисабонској конвенцији (која је потписана 2003. године), Болоњском процесу (којем се придружила исте године), те Европском партнерству, програму опсежних реформи, који је израђен како би земљу припремио за евентуално чланство у Европској унији.

Након што се усвоји Закон о високом образовању, Босна и Херцеговина ће отворити пут за даље интеграције у регион и у Европу, и придружиће се групи од 45 земаља широм континента које су већ усвојиле овакву врсту законских прописа.

Ове земље теже да до 2010. године створе европско подручје

високог образовања, изграђено на принципу квалитета и транспарентности, а унутар којег се наставници, професори и студенти могу кретати са лакоћом, размјењивати искуства и знања и добити праведно признање својих квалификација.

Демократска култура

Ова заједничка европска активност такође наглашава значај високог школства за развој демократских вриједности; утемељена је на премиси да се разноликост култура и језика, и различитост система високог школства може ујединити у заједничку «демократску културу» која промовише учешће студената, те критички, али ипак креативни, начин размишљања.

Та »демократска култура» је у складу са повећањем аутономије универзитета и смањењем уплитања државе.

О овим питањима сам детаљније говорио, јер желим да нагласим да оно што се дешава на универзитетима, оно што се дешава на овом универзитету, и оно што се дешава у вези са законима око универзитета има релевантност и значај који превазилази саме универзитете.

Оно што се овдје догађа утиче на земљу каква ће Босна и Херцеговина постати; и то ће утицати, на добар или лош начин, на напоре Босне и Херцеговине да се у потпуности integriше у остатак Европе.

Оно што је на коцки иде даље од тога да ли, на примјер, студенти могу студирати у иностранству, или да ли су ваше дипломе признате у другим земљама, већ се то дотиче питања колико се добро студенти у Босни и Херцеговини припремају да помогну у изградњи демократског друштва и колико је добро припремљена ова земља да да допринос широј европској заједници, чији дио жели да постане.

Велика питања ће бити на ваги када Парламент буде дискутовао о Закону о високом образовању у предстојећим седмицама.

Питања која би требало да овдје поставимо су следећа: на који начин универзитети у БиХ, укључујући Универзитет у Источном Сарајеву доприносе развоју праведног, демократског и просперитетног друштва? На који начин овај универзитет доприноси способности Босне и Херцеговине да унаприједи правду, демократију и просперитет у Европи као цјелини?

Био бих веома заинтересован да чујем ваше одговоре на ова питања током наше дискусије.

Европски стандарди

Сада ћу радити под претпоставком да сви у овој просторији – попут велике већине грађана у земљи – сматрају да је довођење овог и других универзитета у Босни и Херцеговини у складу са европским стандардима и вриједностима добра ствар (и то не само због краткорочних предности, као што је мобилност студената коју ће то донијети са собом).

Предност европских стандарда и вриједности је првенствено у томе што се показало да, током континуираног временског периода, имају огроман и позитиван утицај на животе стотина милиона људи.

Мислим да је ово чињеница која се губи из вида када је у питању јавна дискусија о напорима Босне и Херцеговине да потпише Споразум о стабилизацији и придруживању са Европском унијом, и, касније, да стекне пуноправно чланство у Европској унији.

Овај подухват се често приказује као да је нека врста ритуала, у којем органи власти БиХ морају да скачу кроз обруче како би задовољили захтјеве бирократа у Бриселу.

Када је ово мишљење јавности, не изненађује чињеница да је политичарима лако – из разлога за које често мисле да их није неопходно у потпуности објаснити – да се чврсто држе својих позиција и изјаве да неће испоштовати овај или онај захтјев европских процеса интеграције.

Да се заиста ради о скакању кроз обруче, ја бих рекао да политичари у овој земљи треба да се чешће чврсто држе својих позиција. Али, овдје се *не ради* о прескакању обруча. Ради се о томе да се у Босни и Херцеговини примијене стандарди и вриједности који су унаприједили квалитет живота у Европској унији; ради се о томе да се примијене стандарди и вриједности који су европским грађанима дали неупоредиве нивое физичке и правне сигурности.

(Шта су европски стандарди: па, они се крећу од транспарентног слободног гласања на изборима, преко професионалне контроле квалитета хране до правила да се одржи динамично и конкурентно тржиште).

Циљ Споразума о стабилизацији и придруживању и Европског партнерства јесте да се почне са пружањем ове врсте предности и грађанима Босне и Херцеговине. Што прије политички лидери ове земље донесу и спроведу реформе, утолико ће прије грађани у БиХ бити у могућности да осјете позитивне резултате. (А ове године ће Савјет министара Европске уније размотрити европско партнерство са Босном и Херцеговином).

У том погледу, поново бих нагласио да Закон о високошколском образовању представља изричит услов из Европског партнерства. Исти ће увести европске стандарде у Босну и Херцеговину, те Босну и Херцеговину приближити Европи.

Босна и Херцеговина није другачија

Постоји школа мишљења која тврди да је због свог трагичног искуства почетком деведестих година прошлог вијека Босна и Херцеговина другачија – требало би је третирати као посебан случај, а као посљедица тога, европски стандарди и вриједности би требало да се уводе лаганим темпом.

Овај аргумент је погрешан из два разлога.

Управо *због* ужасних искушења која су грађани ове земље морали да издрже почетком деведестих година, грађанима БиХ би се

права и слобода која произилазе из европских стандарда и вриједности требала дати – прије, а не касније. И, историјска је чињеница да су вриједности и стандарди који су сада уграђени у Европску унију, исте вриједности и стандарди који су помогли земљама чланицама које су оснивачи ЕУ да се уздигну из хаоса који је створио Други свјетски рат.

Европске вриједности и стандарди су *кључни* фактори послеријатног опоравка, а не додатни изазов. (Они отварају пут ка стварању отвореног друштва заснованог на владавини права.)

Друго, чини се да неки сматрају да пројекат европске интеграције Босне и Херцеговине не може успјети због неслагања, неповјерења и узајамног оптуживања, који су и даље нуспроизводи рата. Међутим, током 1957. године, владе потписнице Римског уговора су улагале велике напоре да покушају осигурати храну, смјештај, одјећу и запослење за своје грађане. Европа се још увијек борила са горчином и дезорганизацијом које је иза себе оставио рат. А Њемачка, једна од потписница Римског уговора, била је под војном окупацијом, док је једна од земаља које су је окупирале такође била потписница Римског уговора – Француска.

Околности које су тада преовладавале нису нимало обећавале: стратегија усвојена са циљем рјешавања такве ситуације била је оптимистична, прагматична, одлучна и правовремена! (У слабо освијетљеној просторији потребна вам је лампа.) Ова стратегија може осигурати резултате у Босни и Херцеговини, и већ видим знакове таквог једног прагматичног става.

Пренос суверенитета

Као што сам споменуо, када је потписан Римски уговор, једна од земаља потписница је још увијек била под окупацијом друге земље потписнице (а неких 12 година раније, стање је било обрнуто, тада је Француска била под њемачком окупацијом). То су биле земље са горком и насиљем обиљеженом историјом борбе за суверенитет, а ипак, њихова спремност да изврше пренос

суверенитета била је уграђена у саме темеље Европске уније. Ова спремност заснивала се на оштроумној калкулацији и спознаји властитих интереса.

Европска уније основана је на темељима изузетно прозаичне организације назване «Европска заједница угља и жељеза». Тешко да можете наћи практичније ствари од угља и жељеза. Ове сировине биле су главни ослонац европског индустријског друштва током педесетих година, а Француска и Њемачка су схватиле да заједничко руковођење производњом може осигурати заживљавање «економије обима», као и друге предности, док су истовремено постале свјесне да би, због овог заједничког управљања стратешким ресурсима, било далеко теже за ове двије да међусобно зарате.

Није се ту радило о слави, части и националном поносу, него о добробити и безбједности милиона људи. Ове земље нису извршиле пренос суверенитета без размишљања, учиниле су то промишљено.

Од 1973. године, када је започео процес проширења, нове земље чланице ЕУ су процијениле да је овакава размјена – уступање неких елемената суверенитета у замјену за бољитак и безбједност грађана – заправо корисна размјена. То је подразумијевало огромна прилагођавања у социјалном, економском и политичком смислу у свакој земљи. Историјски гледано, земље које су настојале стећи чланство у ЕУ су већ биле усред процеса стратешких промјена, а очигледан примјер је централна Европа након 1989. године. Динамика промјена, у периоду када су ове земље рушиле дотадашњи неуспјешан систем и градиле алтернативу, била је комплексна и захтјевна, али, погодности које су из тога произашле, биле су конкретне и обимне. Узимајући у обзир само доток средстава из ЕУ, Румунија ће током прве три године чланства добити више од 10 милијарди еура, а Бугарска ће добити негдје око 4 милијарде еура. Ова средства имају за циљ да олакшају спровођење реформи и иницијатива (за пољопривреду, инфраструктуру, изградњу институционалних капацитета, обуку итд.), што ће овим земљама помоћи да саме остваре више финансијских средстава – дакле,

ради се о новчаним средствима која ће генерисати додатна новчана средства.

Посебно занимљив примјер је Ирска – земља на једном крају европског континента, која се по броју становника, територији и етничким различитостима може изузетно добро упоредити са Босном и Херцеговином, на дугом крају континента.

Током прошле генерације, Ирска је била једна од најсиромашнијих земаља Европе, док је данас, гледајући по глави становника, друга најбогатија земља.

Обим ирске економије се у задњих 20 година скоро учетворостручио. Смањени су порези, незапосленост је драстично редукована, а страна улагања су забиљежила невјероватан пораст. Било је потребно десет година од прикључења Ирске Европској унији 1973. године да се забиљежи брзи раст свих оних користи које је Ирској донијела ЕУ, али процес прикључења и послијеприступни прилив развојних фондова из Брисела омогућио је да се успоставе практични и оперативни темељи економије која је могла да почне да конкурише на глобалном тржишту. Значајно је нагласити да Ирска данас престаје бити корисник фондова ЕУ и добија статус земље која даје властита средства у европске фондове.

Нема разлога да Босна и Херцеговина не крене истим развојним путем, а уколико то учини, ви ћете, након дипломирања, своје каријере градити у окружењу економске либерализације и економског раста, док се ова земља буде прикључивала најдинамичнијем економском региону на планети.

То је перспектива која обећава, а добра вијест је да се ради о реалној перспективи, све док грађани своје лидере буду сматрали одговорним за стратешке одлуке које доносе, а то је, с друге стране, управо онај разлог због којег мора доћи до развоја, и то геометријском прогресијом, демократске културе универзитета.

Хвала.